

Monika Wróbel*

*Architekci i urbaniści wobec współczesnych
interwencji artystycznych w przestrzeni publicznej
– badanie opinii warszawskiego środowiska zawodowego*

*Architects and urban planners towards contemporary
artistic interventions in public space
– opinion survey among Warsaw's professional circle*

Wprowadzenie

Architektura, która przez wiele wieków była najistotniejszym budulcem miejskiej wizualności oraz ważnym środkiem komunikacji społecznej, traci współcześnie rolę głównego nośnika treści w fizycznej przestrzeni miast. Szczególnie widoczne jest to w miejscach, w których w pewnym momencie zgodzono się na powszechną reklamę zewnętrzną. Destrukcyjny wpływ tej zgody na ład wizualny nie podlega dyskusji. Aktywnym uczestnikiem walki o przestrzeń miasta wolną od chaotycznej reklamy jest – oprócz miejskich aktywistów – środowisko architektów¹ i urbanistów². W wyniku rosnącej popularności sztuki publicznej i street artu, w mieście, obok reklamy pojawiła się kolejna, nowa warstwa wizualna. Stanowią

Introduction

Architecture which for centuries has been the core of the city's image and a key means of social communication, nowadays forfeits its role as a head content carrier in the physical city space. This is visible, especially, in places where at some point there was a consent to outdoor advertising. The destructive impact of this consent onto the visual integration is unquestionable. An active participant of the fight for a city free from chaotic advertising is – apart from city activists – a group of architects¹ and urban planners². Due to an increasing popularity of public art and street art in the city, next to advertising, there appeared another, new visual item. These are, i.e., murals, sticker arts, graffiti, tags, as well as contemporary sculptures and installations. Their aesthetics is in opposition

* ORCID: 0000-0002-6303-8669. Fundacja Skwer Sportów Miejskich, Warszawa/City Sports Square Foundation, Warsaw.

¹ Artykuł powstał na podstawie badań prowadzonych na potrzeby rozprawy doktorskiej autorki pt. *Miejsce sztuki współczesnej w przestrzeni miasta na przykładzie Warszawy* (praca niepublikowana). Przedstawione badanie opinii opisane zostało w rozdziale 5 wymienionej pracy. Niniejszy artykuł opatrzony został nowym wprowadzeniem i podsumowaniem oraz kilkoma uzupełnieniami w części poświęconej wynikom.

² Izba Architektów Rzeczypospolitej Polski brała aktywny udział w pracach legislacyjnych dotyczących tzw. ustawy krajobrazowej, dającej gminom narzędzie do walki z chaotyczną reklamą zewnętrzną.

¹ This article was developed based on research conducted for the needs of author's Ph.D. thesis *Miejsce sztuki współczesnej w przestrzeni miasta na przykładzie Warszawy* (*Place of contemporary art in city spaces based on Warsaw*) (unpublished paper). The opinion survey was described in chapter 5 of the said paper. This article features a new introduction and summary, as well as some new information in the results' section.

² The Polish Chamber of Architects took active part in legislative works regarding the so called landscape act, giving communes a tool to counteract chaotic outdoor advertisements.

Il. 1. Mural „The Writers”
na ścianie peronu 4
Dworca Centralnego
w Warszawie (fot. M. Wróbel)

Fig. 1. “The Writers” mural
on platform 4’s wall
at the Central Railway Station
in Warsaw (photo by M. Wróbel)

ją m.in. murale, vlepki, graffiti, tagi, a także współczesne rzeźby i instalacje. Ich estetyka stoi często w opozycji zarówno do historycznej, modernistycznej, jak i współczesnej szaty architektonicznej miasta. Poprzez analogię można by wnioskować, że również one, tak jak reklama, stanowią konkurencję lub zagrożenie dla architektury. Styk architektury i urbanistyki oraz współczesnej sztuki publicznej staje się więc niekiedy obszarem konfliktu wynikającego z chęci ochrony zarówno dziedzictwa architektonicznego, jak i własności intelektualnej, jaką jest utwór architektury³.

Jaskrawym przykładem ilustrującym napięcia, jakie mogą tworzyć się na linii artysta–architekt–zarządca obiektu, był przypadek typograficznego muralu „The Writers”, zrealizowanego w 2011 r. z inicjatywy PKP SA przy wsparciu mającej duże doświadczenie w artystycznych działaniach w przestrzeni miejskiej fundacji Vlepvnet (il. 1).

Malowidło powstało wzdłuż peronu 4 Dworca Centralnego w Warszawie, na charakterystycznej, stworzonej z betonowych paneli ścianie, zaraz po zakończeniu trwającego od 2010 r. remontu. Dysonansowe i kontrastujące z kolorystyką peronów zestawienia barw i rysunek muralu, ignorujący podziały architektoniczne ścian, potęgowały wrażenie agresywnej i anarchicznej interwencji w modernistyczną przestrzeń dworca, odnowionego w duchu pierwotnego projektu Arseniusza Romanowicza przez pracownię Towarzystwo Projektowe. Autorzy modernizacji, z którymi projekt muralu nie był konsultowany i którzy nie zostali poinformowani o planach jego realizacji, w liście do prezes PKP SA wyrazili krytyczną opinię, nazywając pracę wandalizmem prowadzącym do

to the historic, modern, and contemporary architectural structure of the city. By analogy, one could presume that they also, similarly to advertising, are a competition or threat to architecture. The correlation of architecture and urban planning, as well as contemporary public art becomes occasionally a conflict area resulting from the need to protect both the architectonic heritage and intellectual property, i.e. the architectural creation³.

A vivid example illustrating tensions between the artist, the architect, and the facility’s manager was an example of a typographical mural “The Writers” created in 2011 at the initiative of PKP SA with the support of Vlepvnet foundation, having vast experience in artistic operation in city spaces (Fig. 1).

This work was created along platform 4 of the Central Railway Station in Warsaw, on a characteristic, concrete panel wall, just following the ending of renovation conducted since 2010. Dissonant and contrasting set of colours of the platform and the mural, ignoring the wall’s architectonic divisions, stressed the impression of aggressive and anarchistic intervention in the station’s modern space, renovated according to the original design of Arseniusz Romanowicz by the studio of Towarzystwo Projektowe. The modernisation’s authors with whom the mural’s design was not consulted and who were not informed about plans to create it, in their letter to the chairman of PKP SA gave a critical opinion describing this as vandalism leading to permanent destruction of the renovated walls of platforms⁴. The public heated discussion between representatives of the facility’s manager, mural’s authors,

³ O uwarunkowaniach prawnych związanych z działalnością twórców graffiti szczegółowo piszą J. Sobczak i P. Piesiewicz [1, s. 58–66]. Zagadnienie to analizują również S. Gzell i L. Nyka [2, s. 61–76], którzy oprócz obszarów konfliktu pomiędzy tymi dwiema dziedzinami twórczości wskazują również potencjalne pola kompromisu.

³ Legal elements connected with operation of graffiti artists has been described in detail by J. Sobczak and P. Piesiewicz [1, pp. 58–66]. This topic has been analysed also by S. Gzell and L. Nyka [2, pp. 61–76] which apart from the conflict area between the two artistic areas specify also potential compromise areas.

⁴ Based on a letter by G. Niwiński and J. Porębski from Towarzystwo Projektowe [Design Association] published in “Gazeta Stołeczna” [3].

trwałego zniszczenia odremontowanych ścian peronów⁴. Publiczna, odbywająca się na łamach prasy gorąca dyskusja pomiędzy przedstawicielami zarządcy obiektu, twórcami muralu, autorami projektu modernizacji i reprezentującymi środowisko zawodowe architektów władzami warszawskiego oddziału Stowarzyszenia Architektów Polskich (SARP) uwidoczniła niekompatybilne, bo wynikające ze sprzecznych motywacji, obszary działalności aktorów uczestniczących w kształtowaniu przestrzeni publicznej, wskazując aktualne przedmioty potencjalnego sporu wśród takich zagadnień jak: granice wolności twórczej artysty działającego w przestrzeni publicznej, konflikty na tle praw autorskich, naruszenie substancji dzieła architektonicznego, a także granice prawa do dysponowania przestrzenią publiczną przez jej zarządców.

Zidentyfikowane na powyższym przykładzie problemy są znane i dyskutowane wśród ekspertów z dziedziny sztuki publicznej. Szersza ich percepcja wymaga jednak zaangażowania nie tylko środowisk naukowych, lecz przede wszystkim aktywnych uczestników procesu konstruowania miasta. Środowisko architektów i urbanistów, które należy do tego grona, nie wyartykułowało jak do tej pory spójnego stanowiska w sprawie, choć słychać głosy, że byłoby to pożądane [2, s. 69].

Badanie opinii – założenia

W 2015 r. autorka przeprowadziła badanie mające na celu odpowiedź na pytania o to, czy środowisko architektów i urbanistów prezentuje wspólny pogląd na temat współczesnej sztuki publicznej, ze szczególnym uwzględnieniem interwencji artystycznych (w tym również nielegalnych) ingerujących w dzieła architektury, oraz o to, jaki jest to pogląd. Celem było również wskazanie ewentualnych czynników różnicujących opinie w przedmiotowej sprawie.

Badanie skierowane było do czynnych zawodowo architektów i urbanistów pracujących w Warszawie. Pierwsze badanie pilotażowe przeprowadzono w październiku 2012 r., podczas walnego zebrania warszawskiego oddziału członków SARP w siedzibie stowarzyszenia przy ul. Foksal w Warszawie. W sali obrad wyłożone zostały wówczas arkusze ankiety, a uczestnicy zjazdu zostali zaproszeni do jej wypełnienia. Zebrano wówczas 10 ankiet, który to wynik uznano za niesatysfakcjonujący. W związku z niepowodzeniem badania pilotażowego właściwe badanie sondażowe przeprowadzono metodą Computer Assisted Web Interviews (CAWI). W celu dotarcia do jak największej liczby respondentów autorka zwróciła się o wsparcie w przeprowadzeniu badania do warszawskiego oddziału SARP-u, warszawskiego oddziału Towarzystwa Urbanistów Polskich, Mazowieckiej Okręgowej Izby Architektów, a także do kilkunastu warszawskich pracowni architektonicznych, do których zostały wysłane maile z zaproszeniem do udziału w badaniu i linkiem do kwestionariusza internetowego. W ten sposób w czasie

modernisation project' authors, and authorities of the Warsaw branch of Polish Architects' Association (SARP) representing professional circles of architects, depicted incompatible (as resulting from contrary motivations) operation areas of people participating in shaping public space, specifying actual items of potential dispute among such notions as: artistic freedom limits of artists operating in public space, conflicts in respect of copyrights, violation of architectonic work's essence, as well as law limitations to dispose of public space by its managers.

Problems identified with the above mentioned example have been known and discussed among experts from the public arts' area. A wider perception, however, requires engagement of not only academics but mostly active participants of the city shaping process. The circle of architects and urban planners which is part of his group, has not articulated so far a cohesive standpoint in this issue; however, people say this would be desirable [2, p. 69].

Opinion survey – assumptions

In 2015 the author conducted a survey aiming at responding to questions as to whether the circle of architects and urban planners reflects a common view on contemporary public art, with special acknowledgment of artistic interventions (including also illegal ones) interfering in architecture works, and what kind of point of view this is. The aim, also, was to specify potential factors differentiating opinions in the said case.

This survey was addressed to occupationally active architects and urban planners working in Warsaw. The first pilot survey was carried out in October 2012 during the general assembly of the Warsaw branch of SARP members in the association's seat at Foksal street in Warsaw. Questionnaires were placed in the session room and participants were asked to fill them in. This is when 10 questionnaires were collected giving an unsatisfactory result. Following failure of the pilot survey, a proper survey was carried out using the Computer Assisted Web Interviews (CAWI) method. To get to the greatest possible number of respondents, the author requested support to conduct a survey from SARP's Warsaw branch, Warsaw branch of the Polish Urban Association, Mazowieckie Province Regional Architects' Chamber, as well as to a couple of Warsaw architectonic studios, to which e-mails were sent with an invitation to take part in the survey and a link to an on-line questionnaire. This way, within three weeks in February and in March 2015, a response was received from 82 respondents.

The on-line questionnaire was composed of eight questions where the first four requested for an opinion to the following topics:

1. Necessity to obtain the architect's (building's author) consent by the artist prior to performing a creative intervention.
2. Dealing with illegal works of street art artists performed on a historic structure.
3. Potential of contemporary artistic interventions in public space within supporting revitalisation of places they appear in.

⁴ Na podstawie opublikowanego w „Gazecie Stołecznej” listu G. Niwińskiego i J. Porębskiego z Towarzystwa Projektowego [3].

trzech tygodni w lutym i marcu 2015 r. uzyskano odpowiedź 82 respondentów.

Kwestionariusz internetowy składał się z ośmiu pytań, z których cztery pierwsze dotyczyły wyrażenia opinii na następujące tematy:

1. Konieczność uzyskania zgody architekta (autora budynku) przez artystę przed wykonaniem na nim interwencji twórczej.

2. Postępowanie z nielegalnymi pracami artystów streetartowych wykonanymi na obiekcie zabytkowym.

3. Potencjał współczesnych interwencji artystycznych w przestrzeni publicznej we wspomaganiu rewitalizacji miejsc, w których zaistnieją.

4. Wpływ współczesnych interwencji artystycznych w przestrzeni publicznej na wizerunek Warszawy.

Respondenci mogli wybrać jedną z trzech odpowiedzi zawartych w formularzu ankiety lub udzielić własnej.

Kolejne cztery pytania stanowiły metrykę ankiety, różnicującą respondentów pod względem stażu zawodowego, zakresu pracy twórczej, deklarowanego poziomu zainteresowania sztuką (w szczególności sztuką współczesną), a także doświadczenia we współpracy z artystami sztuk wizualnych lub innych dziedzin sztuki. Takie pogrupowanie respondentów dało szansę na zbadanie, czy na ewentualne różnice w poglądach tej grupy zawodowej wpływają czynniki metrykalne (w odniesieniu do grup wiekowych respondentów o różnym stażu pracy) oraz czynniki kulturowe (kompetencje zdobywane poprzez kontakt z różnymi kategoriami sztuki)⁵.

Uczestnicy badań

Charakterystykę respondentów przedstawiono na ilustracji 2.

Wśród 82 ankietowanych czworo respondentów nie udzieliło informacji na temat stażu pracy i zakresu pracy twórczej. Brak tych odpowiedzi może sugerować, że osoby te nie wykonują zawodu architekta lub urbanisty, w związku z czym autorka zdecydowała się nie uwzględniać ich podczas opracowywania wyników. Wstępna analiza korelacji wyrażonych opinii z informacją o zakresie pracy twórczej nie została uwzględniona w wynikach z powodu zbyt małej próby badania.

Wyniki

Przeprowadzone badanie wykazało, że 60,3% respondentów uważa, iż artysta powinien uzyskać zgodę architekta (autora obiektu) przed wykonaniem na nim interwencji twórczej, a 19,2% respondentów stwierdziło, że taka zgoda nie jest wymagana (tab. 1). W kwestionariuszu umożliwiono również udzielenie innej odpowiedzi na pytanie – skorzystało z niej 11,5% respondentów. Wypowiedzi te dotyczyły głównie uzależnienia postępowania w opisanej

4. Impact of contemporary artistic interventions in public space on Warsaw's image.

Respondents could choose one of the three answers included in the questionnaire form or to grant their own.

Successive four questions referred to the questionnaires' specification, differentiating respondents in reference to their professional work length, scope of creative work, declared level of interest in art (in particular contemporary art), as well as experiences in cooperation with artists of visual arts or other art-related sections. This grouping of respondents allowed to examine whether potential differences in views of this occupational group impact the specification (in reference to age groups of respondents with varying work length) and cultural factors (competences gained through contact with various art categories)⁵.

Survey participants

Characteristics of respondents has been presented in Figure 2.

Four out of 82 respondents failed to provide information on the work length and scope of creative work. Lack of these answers can suggest that these people do not perform the job of an architect or an urban planner, hence the author decided not to include them when analysing the outcomes. The initial analysis of correlations between opinions expressed and information about the creative work failed to be included in survey outcomes due to a too small survey sample.

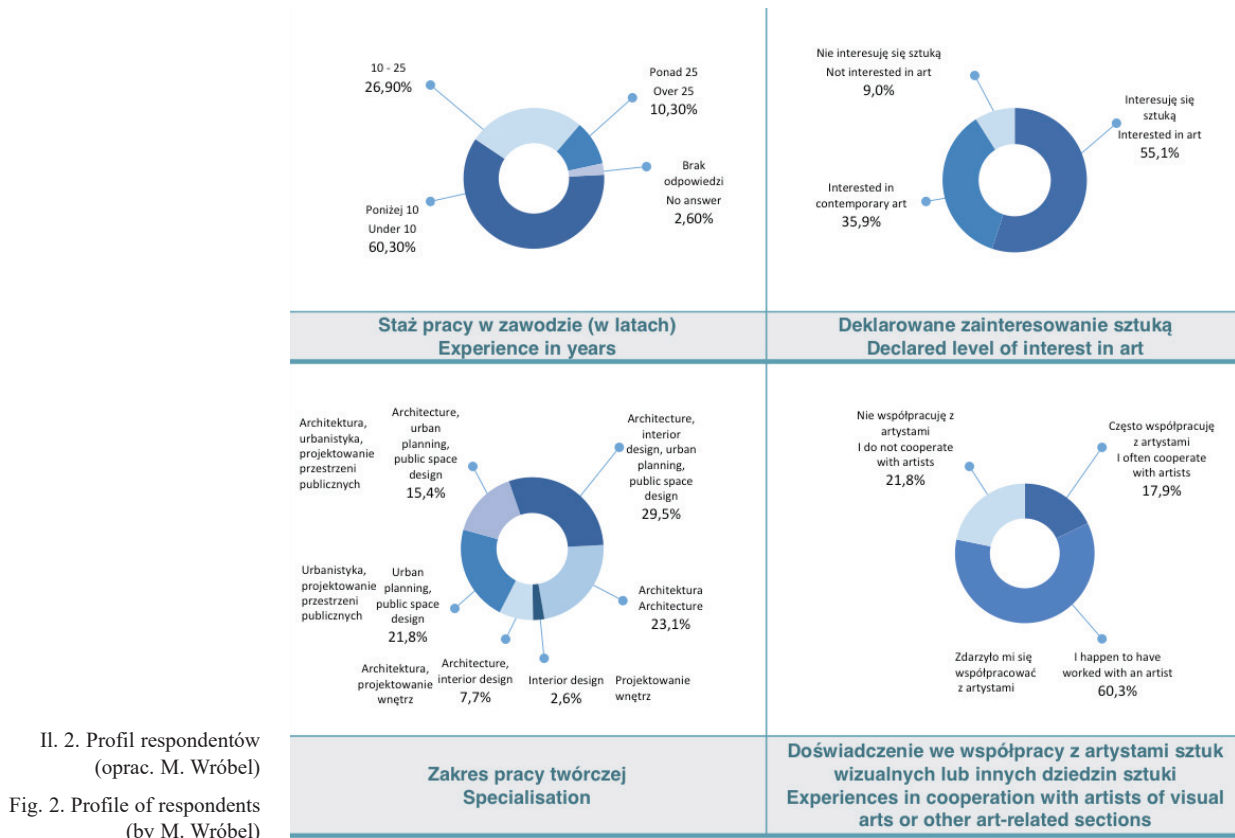
Results

The survey carried out showed that 60.3% of respondents believe that an artist should obtain the architect's consent (structure's author) prior to performing a creative intervention, whereas 19.2% of respondents declared that this consent is not required (Table 1). It was also possible to give yet a different answer to the question – this was used by 11.5% respondents. These answers referred mainly to depending any steps in the said situation on factors such as type of intervention, as well as type of building: "this depends on the type of intervention", "it all depends on the situation", "this depends on the building's status", "this depends on the artist, nowadays this word does not mean a lot", "this is a matter of culture and conditions", "an artist has a wide range of freedom, it all depends on the type of intervention, there is no one rule", "depending on whether the intervention changes the overall composition and for how long – the whole wall mural or a fixed extension in the form of a space ship on the roof top has to be agreed on, however an installation, i.e., a fluorescent pottery on every balcony does not require this consent"⁶.

⁵ Podstawą takiego rozróżnienia było założenie (poprzez zastosowanie analogii do pojęcia „pokolenie” w rozumieniu socjologicznym), że odrębne doświadczenie kulturowe powiązane z przynależnością do określonej grupy wiekowej może prowadzić do innej wizji rozwiązywania problemów w obrębie swoich doświadczeń zawodowych [4].

⁵ The grounds for this differentiation was an assumption (by applying an analogy to the notion of "generation" in its sociological sense) that a separate cultural experience linked to membership to a specific age group can lead to another vision of resolving problems within their professional experiences [4].

⁶ In the whole article, in the survey's description, respondents' answers were quoted (original writing), from author's archives.

sytuacji od takich czynników, jak rodzaj interwencji, a także rodzaj budynku: „to zależy od rodzaju interwencji”, „to wszystko zależy od sytuacji”, „zależy od statusu budynku”, „to zależy od artysty, dziś to słowo znaczy za wiele”, „to jest kwestia kultury i uwarunkowań”, „artysta ma duży zakres wolności, wszystko zależy od rodzaju interwencji, nie ma jednej reguły”, „w zależności od tego czy interwencja zmienia całość kompozycji i na ile trwale – mural na całej ścianie czy trwała nadbudowa w formie statku kosmicznego na dachu to za zgodą, ale instalacja typu na każdym balkonie fluorescencyjna doniczka zgody nie wymaga”⁶. Zwrócono również uwagę, że interwencja powinna wymagać zgody zarówno autora, jak i właściciela obiektu.

Analiza wyników pod kątem charakterystyki respondentów wykazała, że opinie respondentów odnośnie do konieczności uzyskania zgody architekta przez artystę przed wykonaniem interwencji twórczej są zbliżone bez względu na staż pracy. Warto zauważyć, że to właśnie wśród badanych, którzy deklarują zainteresowanie sztuką współczesną i którzy okazjonalnie współpracują z artystami sztuk wizualnych, najwięcej respondentów było zdania, że nie jest konieczna zgoda architekta (odpowiednio 25,0% i 25,5%) i jednocześnie najmniej respondentów reprezentowało opinię, że artysta powinien uzyskać taką zgodę (odpowiednio 53,6 i 51,1%).

Odpowiedzi respondentów na pytanie dotyczące szczególnej sytuacji, w której na budynku zabytkowym zosta-

Attention was brought also to the fact that the intervention should also require the consent of the author and the structure's owner.

Analysis of results, in respect of respondents' characteristic, showed that opinions of respondents as to the necessity of getting an architect's consent by the artist prior to the creative intervention, are approximated irrespective of the work length. It is worth noting that among the ones surveyed declaring interest in contemporary art and wanting to occasionally cooperate with visual arts artists, the greatest number of respondents considered that an architect's consent is not needed (25.0% and 25.5% respectively) and, at the same time, the least number of respondents stated that an artist should get such a consent (53.6 and 51.1% respectively).

Response of respondents to a question regarding a special situation in which a street art work is created on a historic building illegally, showed in this respect that opinions of the ones surveyed are highly diversified (Table 2). Nearly half surveyed (43.6%) showed a decisively negative opinion saying that such work is vandalism and should be removed. A similar number of the ones surveyed (46.2%) accepts to leave such work on the building, provided it has high artistic value. A response on increasing the quality of public space through such work, i.e. without any reservations, was provided by 3.8% respondents. Among other answers, respondents replied that: “each case should be assessed separately, sometimes a work of high artistic value can be vandalism on a historic structure, whereas other times work of low artistic value can increase its value”, such work is “vandalism yet

⁶ W całym artykule, w opisie badania zacytowano zaimizowane odpowiedzi respondentów (pisownia oryginalna) z archiwum autorki.

Tabela 1. Odpowiedź na pytanie, czy artysta powinien uzyskać zgodę architekta (autora obiektu) przed wykonaniem na budynku jakiegokolwiek interwencji twórczej, w zależności od czynników różnicujących respondentów (oprac. M. Wróbel)

Table 1. The answer to a question whether an artist should get an architect's (structure's author) consent prior to performing any creative intervention there, depending on factors varying the respondents (by M. Wróbel)

	Wszyscy respondenci <i>All respondents</i>	Staż poniżej 10 lat <i>Work length under 10 years</i>	Staż powyżej 10 lat <i>Work length over 10 years</i>	Interesuję się sztuką <i>Interested in art</i>	Interesuję się sztuką współczesną <i>Interested in contemporary art</i>	Często współpracuję z artystami <i>I often cooperate with artists</i>	Zdarzyło mi się współpracować z artystą <i>I happen to have worked with an artist</i>	Nie współpracuję z artystami <i>I do not cooperate with artists</i>
Powinien uzyskać zgodę architekta – autora budynku <i>One should get the architect's – building author's consent</i>	60,3%	60,4%	65,5%	67,4%	53,6%	71,4%	51,1%	76,5%
Nie musi uzyskiwać zgody architekta – autora budynku <i>One does not have to get the architect's – building author's consent</i>	19,2%	22,9%	10,3%	17,0%	25,0%	7,1%	25,5%	11,8%
Nie mam zdania <i>I have no opinion here</i>	9,0%	10,4%	6,9%	7%	10,7%	14,3%	8,5%	5,9%
Inna odpowiedź <i>Other reply</i>	11,5%	6,3%	17,2%	11,6%	10,7%	7,1%	14,9%	5,9%

je nielegalnie wykonana praca streetartowa wykazały, że w tej kwestii opinie badanych są mocno zróżnicowane (tab. 2). Niemal połowa ankietowanych (43,6%) zaprezentowała skrajnie negatywną opinię, że praca taka jest wandalizmem i powinna zostać usunięta. Podobna liczba badanych (46,2%) dopuszcza w takiej sytuacji pozostawienie pracy na budynku, pod warunkiem że ma ona wysoką wartość artystyczną. Odpowiedź o wzbogacaniu przestrzeni miejskiej przez takie prace, bez zastrzeżeń, wskazało 3,8% osób. Wśród innych odpowiedzi respondenci wyrazili opinie, że: „każdy przypadek trzeba oceniać indywidualnie, czasem dzieło o wysokiej wartości artystycznej może być wandalizmem wobec zabytku, a innym razem dzieło o niskiej wartości artystycznej może go znakomicie wzbogacić”, praca taka to „wandalizm, ale powinna zostać oceniona pod kątem wartości artystycznej a przeznaczenia obiektu”, „to zależy od klasy zabytku i jakości sztuki” oraz „z jednej strony nielegalne «dzieła» na zabytkach to jednak wandalizm ale z drugiej jeśli działoby się to legalnie to nie widzę przeszkód i wydaje mi się, że mogłoby z tego wyjść coś interesującego (jeśli ma wysoką wartość estetyczną)”.

Analiza wyników badania pod kątem charakterystyki respondentów wykazała, że respondenci o stażu pracy powyżej 10 lat, a także respondenci deklarujący zainteresowanie sztuką są najmniej przychylnie nastawieni do nielegalnych prac realizowanych na budynkach zabytkowych (najwięcej respondentów uznaje takie prace za wandalizm i najmniej zgadza się na pozostawienie ich na budynku, jeśli mają wysoką wartość artystyczną). Respondenci

it should be assessed in respect of its artistic values versus the structure's intended use”, “it all depends on the structure's class and art quality” and “on the one hand illegal «works» are vandalism on historic structures, yet on the other if it all was legal, I don't see any obstacles, and it seems something interesting could come out of it (provided it has high aesthetic value)”.

Analysis of survey outcome in respect of respondents' characteristic showed that respondents working over 10 years, as well as respondents declaring an interest in art, are the least favourable to illegal works done on historic buildings (the highest number of respondents perceives such work as vandalism and is the least in favour to leave them on a building, even though they have high artistic value). Respondents declaring an interest in contemporary art are most favourable to such works (the least number of respondents perceives them as vandalism and the highest number agrees to leave them on a building provided they have high artistic value). Opinions of people working less than 10 years are slightly different than the overall opinion of respondents.

A decisive number of people surveyed (85.9%) agrees that contemporary artistic interventions have a potential in revitalising places they appear in (Table 3). Negative opinion was expressed by 7.7% respondents. Respondents who declared “other” as their response stated: “not all”, “only sometimes”, and “the question is too general”.

Analysis of results, in respect of respondents' characteristic, showed that opinions of respondents representing specific categories are in general aligned with outcomes

Tabela 2. Opinia na temat nielegalnych prac streetartowych na budynkach zabytkowych, w zależności od czynników różnicujących respondentów (oprac. M. Wróbel)

Table 2. Opinion on illegal street art work on historic buildings depending on factors differentiating the respondents (by M. Wróbel)

	Wszyscy respondenci <i>All respondents</i>	Staż poniżej 10 lat <i>Work length under 10 years</i>	Staż powyżej 10 lat <i>Work length over 10 years</i>	Interesuję się sztuką <i>Interested in art</i>	Interesuję się sztuką współczesną <i>Interested in contemporary art</i>	Często współpracuję z artystami <i>Cooperates frequently with artists</i>	Zdarzyło mi się współpracować z artystą <i>I happen to have worked with an artist</i>	Nie współpracuję z artystami <i>I do not cooperate with artists</i>
Jeśli praca ma wysoką wartość artystyczną może pozostać na budynku <i>If a work has high artistic value it can remain on a building</i>	46,2%	51,1%	34,5%	32,6%	64,3%	50,0%	46,8%	41,2%
Jest to wandalizm, praca powinna zostać usunięta <i>If it is vandalism it should be simply removed</i>	43,6%	38,3%	55,2%	60,5%	21,4%	42,9%	40,4%	52,9%
Praca jest wyrazem twórczej ekspresji i wzbogaca przestrzeń miejską <i>A work is an outcome of creative expression and adds value to the urban space</i>	3,8%	6,4%	0,0%	2,3%	7,1%	0,0%	6,4%	0,0%
Inna odpowiedź <i>Other reply</i>	6,4%	4,3%	10,3%	4,7%	7,1%	7,1%	6,4%	5,9%

deklarujący zainteresowanie sztuką współczesną są najbardziej przychylnie nastawieni do takich prac (najmniej ankietowanych uznaje je za wandalizm i najczęściej zgadza się na pozostawienie ich na budynku, jeśli mają wysoką wartość artystyczną). Opinie osób o stażu pracy poniżej 10 lat nieznacznie odbiegają od opinii wyrażonej przez ogół respondentów.

Zdecydowana większość ankietowanych (85,9%) zgadza się z opinią, że współczesne interwencje artystyczne mają potencjał wspomaganie rewitalizacji miejsc, w których zaistnieją (tab. 3). Negatywną opinię wyraziło 7,7% badanych. Respondenci, którzy wskazali w kwestionariuszu odpowiedź „inne”, udzielili odpowiedzi: „nie wszystkie”, „tylko czasami” oraz „pytanie jest zbyt ogólnikowe”.

Analiza wyników pod kątem charakterystyki respondentów wykazała, że opinie osób reprezentujących poszczególne kategorie są zasadniczo zbieżne z wynikami dotyczącymi ogółu badanej grupy. Największy odsetek opinii o braku takiego potencjału zanotowany został w grupie respondentów często współpracujących z artystami sztuk wizualnych (21,4%), natomiast najmniejszy odsetek w grupie deklarujących zainteresowanie sztuką współczesną (0%).

Większość ankietowanych (69,2%) odniosła się przychylnie do opinii o pozytywnym wpływie współczesnych interwencji artystycznych na wizerunek Warszawy (tab. 4). Był to jednak mniejszy odsetek niż w przypadku pytania o potencjał rewitalizacyjny interwencji. Zdaniem 10,3% respondentów interwencje te nie wpływają pozytywnie na wizerunek stolicy. Osoby udzielające odpowiedzi „inne” (12,8%) dość zgodnie wskazywały, że: „różnie

of the overall group examined. The largest proportion of opinions about a lack of such potential was noted in a group of respondents often cooperating with visual art artists (21.4%), whereas the smallest fraction in a group declaring an interest in contemporary art (0%).

The major part of the ones surveyed (69.2%) referred positively to the opinion about a positive impact of contemporary artistic interventions on Warsaw's image (Table 4). However, this was a lesser fraction than in the case of a question about the intervention's revitalisation potential. According to 10.3% of respondents, such interventions do not have a positive impact on the capital city's image. Persons responding to "other" (12.8%) have declared rather cohesively that: "it varies – ones yes, the others no", "it depends on the quality", "it depends on intervention's values", "part – surely not all of them", "not all of them", "it depends on whether works have been thought through", "for the public opinion – yes, for architects – not always". The following responses also appeared: "if there is going to be the Rainbow⁷, they are unnecessary", "unfortunately, interventions are of low quality, hence they exist on their own", and "the question is too general".

Survey outcomes' analysis in respect of respondents' characteristics showed that a group working over 10 years is the least inclined to an opinion about positive impact of contemporary artistic interventions in city space (58.6%

⁷ Probably the respondent thought about the installation by Julita Wójcik at Plac Zbawiciela in Warsaw.

Tabela 3. Opinia na temat potencjału współczesnych interwencji artystycznych we wspomaganiu rewitalizacji miejsc, w których zaistnieją, w zależności od czynników różnicujących respondentów (oprac. M. Wróbel)
 Table 3. Opinions about the potential of contemporary artistic interventions in supporting the revitalisation of places they appear in, depending on respondents' differentiating factors (by M. Wróbel)

	Wszyscy respondenci <i>All respondents</i>	Staż poniżej 10 lat <i>Work length under 10 years</i>	Staż powyżej 10 lat <i>Work length over 10 years</i>	Interesuję się sztuką <i>Interested in art</i>	Interesuję się sztuką współczesną <i>Interested in contemporary art</i>	Często współpracuję z artystami <i>Cooperates frequently with artists</i>	Zdarzyło mi się współpracować z artystą <i>I happen to have worked with an artist</i>	Nie współpracuję z artystami <i>I do not cooperate with artists</i>
Mają taki potencjał <i>They have such potential</i>	85,9%	87,2%	82,8%	83,7%	89,3%	78,6%	89,4%	82,4%
Nie mają takiego potencjału <i>They do not have such potential</i>	7,7%	4,3%	13,8%	11,6%	0,0%	21,4%	2,1%	11,8%
Nie mam zdania <i>I have no opinion here</i>	2,6%	2,1%	3,4%	2,3%	3,6%	0,0%	4,3%	0,0%
Inna odpowiedź <i>Other reply</i>	3,8%	6,4%	0,0%	2,3%	7,1%	0,0%	4,3%	0,0%

bywa – jedne tak, inne nie”, „zależy to od ich jakości”, „zależy od wartości interwencji”, „część – na pewno nie wszystkie”, „nie wszystkie”, „to zależy czy są to przemysłowe prace”, „dla opinii publicznej tak, dla architektów nie zawsze”. Udzielono również odpowiedzi: „jeśli ma być to Tęcza⁷, to są niepotrzebne”, „niestety interwencje nie są wysokiej próby istnieją więc same-sobie” i „pytanie jest zbyt ogólne”.

Analiza wyników badania pod kątem charakterystyki respondentów wykazała, że grupa o stażu pracy powyżej 10 lat jest najmniej przychylnie nastawiona do opinii o pozytywnym wpływie współczesnych interwencji artystycznych w przestrzeni miejskiej (58,6% osób z tej grupy zgodziło się z opinią, a 20,7% nie). Największy odsetek przychylnych opinii zanotowano wśród ankietowanych o stażu poniżej 10 lat (74,5%) oraz interesujących się sztuką współczesną (75,0%). W pozostałych grupach wynik był zbliżony do opinii ogółu respondentów. Najwięcej opinii o braku pozytywnego wpływu zanotowano wśród uczestników badania często współpracujących z artystami sztuk wizualnych (21,4%).

Wnioski

1. Wysoki odsetek pozytywnych odpowiedzi na pytania dotyczące potencjału rewitalizacyjnego interwencji artystycznych (85,9%) oraz ich wpływu na wizerunek Warszawy (69,2%) wskazuje, że na poziomie ogólnym większość respondentów jest przychylnie nastawiona do

people from this group agreed with this opinion, and 20.7% did not). The highest fraction of favourable opinions was noted among people surveyed working less than 10 years (74.5%) and interested in contemporary art (75.0%). In other groups that outcome was close to an opinion of overall respondents. The highest number regarding lack of positive impact was noted among survey participants frequently cooperating with artists of visual arts (21.4%).

Conclusions

1. A high fraction of positive answers to questions regarding revitalisation potential of artistic interventions (85.9%) and their impact on Warsaw's image (69.2%) shows that on a general level the majority of respondents is favourable to the contemporary artistic activity in the publicly available city space.

2. It has been observed that respondents working less than 10 years are a bit more favourable to contemporary artistic interventions than the general group of respondents (the difference is minor), whereas people working over 10 years are less favourable than the overall number of people surveyed. The difference in responses given are not, however, big enough to be able to unequivocally conclude that the younger generation of architects and urban planners has decisively varying views than the older generation.

3. In respect of getting a consent for the artist's creative intervention, a similar percentage distribution of responses in all groups of respondents can show that the environment examined is attached to the idea of architecture's work integrity and requires interventions into that work

⁷ Respondent najprawdopodobniej miał na myśli instalację „Tęcza” autorstwa Julity Wójcik wzniesioną na Placu Zbawiciela w Warszawie.

Tabela 4. Opinia na temat wpływu współczesnych interwencji artystycznych w przestrzeni publicznej na wizerunek Warszawy, w zależności od czynników różnicujących respondentów (oprac. M. Wróbel)
 Table 4. Opinion about impact of contemporary artistic interventions in public space on Warsaw's image, depending on factors differentiating the respondents (by M. Wróbel)

	Wszyscy respondenci <i>All respondents</i>	Staż poniżej 10 lat <i>Work length under 10 years</i>	Staż powyżej 10 lat <i>Work length over 10 years</i>	Interesuję się sztuką <i>Interested in art</i>	Interesuję się sztuką współczesną <i>Interested in contemporary art</i>	Często współpracuję z artystami <i>Cooperates frequently with artists</i>	Zdarzyło mi się współpracować z artystą <i>I happen to have worked with an artist</i>	Nie współpracuję z artystami <i>I do not cooperate with artists</i>
Wpływają pozytywnie <i>Impact positively</i>	69,2%	74,5%	58,6%	72,1%	75,0%	71,4%	68,1%	70,6%
Nie wpływają pozytywnie <i>Do not impact positively</i>	10,3%	4,3%	20,7%	11,6%	7,1%	21,4%	6,4%	11,8%
Nie mam zdania <i>I have no opinion here</i>	6,4%	8,5%	3,4%	4,7%	7,1%	7,1%	6,4%	5,9%
Inna odpowiedź <i>Other reply</i>	12,8%	10,6%	17,2%	11,6%	10,7%	0,0%	17,0%	11,8%
Brak odpowiedzi <i>No response</i>	1,3%	2,1%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	2,1%	0,0%

współczesnej działalności artystycznej w publicznie dostępnej przestrzeni miejskiej.

2. Zaobserwowano, że respondenci o stażu pracy poniżej 10 lat są nieznacznie przychylniej nastawieni do współczesnych interwencji artystycznych niż ogół respondentów (różnica jest niewielka), a osoby o stażu pracy powyżej 10 lat mniej przychylnie niż ogół ankietowanych. Różnice w udzielanych wypowiedziach nie są jednak na tyle duże, by można było jednoznacznie wnioskować o tym, że młodsze pokolenie architektów i urbanistów ma znacząco inne poglądy od pokolenia starszego.

3. W kwestii uzyskania zgody na interwencję twórczą artysty podobny rozkład procentowy odpowiedzi we wszystkich grupach respondentów może wskazywać, że badane środowisko jest przywiązane do idei integralności dzieła architektury i wymaga, by interwencje w to dzieło zostały przeprowadzone za zgodą autora obiektu. Odpowiedzi te mogą też świadczyć o potrzebie dialogu z artystami, którzy przez swoją twórczość mogą reinterpretować i zmieniać utwory architektury i urbanistyki. Wskazania mówiące o tym, że postępowanie może być uzależnione od statusu lub rodzaju zarówno interwencji, jak i budynku pozwalają wnioskować, że zgoda dotyczyć powinna zwłaszcza przypadków, w których interwencja artystyczna może prowadzić do istotnej zmiany jego estetyki.

4. Wśród badanych architekci i urbanisci deklarujący zainteresowanie sztuką współczesną byli najbardziej przychylni interwencjom artystycznym i najmniej skłonni do ograniczania swobody twórczej artysty.

5. Pytanie o przypadek szczególnie, jakim jest nielegalna praca artysty streetartowego na budynku zabytkowym, uwidocznilo, że na ogół przychylni współczesnej sztuce w przestrzeni publicznej respondenci definiują obszary,

to be carried out at the author's consent. Such replies can also mean the need for a dialogue with artists who by their creativity can interpret and change the work of architecture and urban planning. Notions stating that proceedings can depend on the status or type of both intervention and the building, lead to a conclusion that the consent should refer, especially, to cases where artistic intervention can lead to a substantial change of its aesthetics.

4. Among the ones surveyed, architects and urban planners declaring an interest in contemporary art were more favourable to artistic interventions and least inclined to limit the artist's artistic freedom.

5. A question about a special case, i.e., illegal work of a street art artist on a historic building showed that respondents who in general are favourable to contemporary art in public space define areas where the substantial number of ones surveyed (43.6%) does not see any area of compromise.

6. Respondents at a limited scale used the possibility to express their opinion to topics asked of them in an open response. Responses provided in this manner were in majority laconic and mostly expressed the respondent's ambivalent attitude to a topic, motivated by a varying quality of artistic interventions met in the public space.

Summary

Architects and urban planners, as participants to the city construction process, feel the need and should be allowed to comment on contemporary artistic interventions, in the publicly available city space. Featuring the Warsaw circles of architects and urban planners, the number of questionnaires filled out in the survey seems unsatisfactory

w których znaczna część badanych (43,6%) nie widzi pola do kompromisu.

6. Respondenci w ograniczonym stopniu skorzystali z możliwości wyrażenia opinii na zadane tematy w formie otwartej wypowiedzi. Udzielone w ten sposób odpowiedzi były w większości lakoniczne i najczęściej wyrażały ambiwalentny stosunek respondenta do zagadnienia motywowany różną jakością interwencji artystycznych spotykanych w przestrzeni publicznej.

Podsumowanie

Architekci i urbaniści jako uczestnicy procesu konstruowania miasta czują się i powinni być uprawnieni do komentowania współczesnych interwencji artystycznych w publicznie dostępnej przestrzeni miejskiej. Na tyle wielkości warszawskiego środowiska architektów i urbanistów liczba otrzymanych w badaniu kwestionariuszy wydaje się niesatysfakcjonująca i można ją interpretować jako małe zainteresowanie tematem. Mimo tych zastrzeżeń analiza zebranych danych daje szansę na wejście w poglądy tej grupy zawodowej oraz – zdaniem autorki – daje podstawę do sformułowania hipotezy, że środowisko architektów i urbanistów jest przychylne obecności współczesnej sztuki publicznej w przestrzeni miejskiej. Powtórzone bądź podobne badanie o zasięgu ogólnopolskim obejmującym w szczególności te miasta, w których przestrzeni widać obecność sztuki publicznej ze wszystkimi tego konsekwencjami, pozwoliłoby zaproponowaną hipotezę zweryfikować. Miałoby ono również walor edukacyjny, uwalniający na wagę obserwowanego w polskich miastach zjawiska.

Wyniki badania z pewnością mogą być sygnałem do rozpoczęcia dialogu prowadzącego do takiego wpisywania współczesnej sztuki publicznej w miejski krajobraz, które będzie współtworzyć ład przestrzenny oraz artykułować nowe wyzwania dla rozwoju przestrzeni publicznych. Takie interdyscyplinarne doświadczenia były już w Polsce wspólnym udziałem środowisk architektów, urbanistów i artystów. W 1976 r. odbyły się w Lublinie tzw. Lubelskie Spotkania Plastyczne, w których udział wzięło około 70 artystów plastyków, architektów i urbanistów. Siedem osiedli Lubelskiej Spółdzielni Mieszkaniowej (LSM) stało się wówczas wielkim laboratorium, w którym realizowano, ale i poddawano dyskusji oraz ewaluacji ideę integracji sztuk plastycznych w przestrzeni urbanistycznej⁸. Efekty tych wydarzeń, które dotrwały do dziś w postaci kilkunastu artefaktów oraz fotografii zrealizowanych wówczas rzeźb, murali czy wyposażenia placów zabaw są elementem współtworzącym tożsamość mieszkańców LSM⁹. Warto sięgać do tych doświadczeń.

and can be interpreted as a low interest in this topic. Even for such reservations, analysis of data collected gives an opportunity to take a look inside this profession's group and – according to the author – gives ground to form a hypothesis that the circle of architects and urban planners is favourable to the presence of contemporary public art in city spaces. A repeated survey or a similar survey having a national wide range, including especially cities where public art is visible with all its consequences, would allow to verify the said hypothesis. It would also have an educational benefit, i.e., making aware of the range of this phenomenon in Polish cities.

Survey outcomes can surely be a signal to start a dialogue leading to placing contemporary public art into the city landscape, co-creating a spatial order, and to voicing new challenges for the development of public space. Such interdisciplinary experiences were taken in Poland jointly by architects, urban planners, and artists. In 1976 the so called Lubelskie Plastic Art Meetings took place in Lublin in which approx. 70 artists, architects, urban planners took part. Seven neighbourhoods of the Lubelska Housing Association (LSM) became a great laboratory at that time, and this is when the idea of integrating plastic arts with urban space was established and discussed⁸. Outcomes of these events that are still there – being a couple of artefacts and photographs of the then created sculptures, murals, or playground equipment – are an element co-creating the identity of LSM inhabitants⁹. It is worth to reach out to these experiences.

*Translated by
Magdalena Tokarska*

⁸ Zapisem toczonych wówczas dyskusji oraz źródłem archiwalnych fotografii był wydany w 1979 r. katalog spotkań [5]. Krytyczne refleksje na temat tego wydarzenia w odniesieniu do współczesnych praktyk artystycznych na terenach osiedli mieszkaniowych utrwalone zostały w artykule M. Wróbel [6, s. 143–145].

⁹ Świadczyć o tym mogą wspomnienia i prywatne zdjęcia mieszkańców. Uwiecznione są na nich niektóre z prac zrealizowanych w ramach spotkań. Zapis tych wspomnień dostępny jest m.in. w postaci albumu [7].

⁸ A meeting catalogue published in 1979 [5] is a collection of discussions of that time and a source of archive photographs. Critical reflections about that event, in reference to contemporary artistic practices across housing estates, were reflected in an article by M. Wróbel [6, pp. 143–145].

⁹ This can be proved by inhabitants' memories and private photos. They depict some of the works created in a series of meetings. A record of such memories is available, i.e., in an album [7].

Bibliografia/References

- [1] Sobczak J., Piesiewicz P., *Graffiti – dzieło sztuki czy forma dewastacji obiektów architektonicznych*, [w:] M. Duchowski, E.A. Sekuła (red.), *Street Art – między wolnością a anarchią*, Akademia Sztuk Pięknych w Warszawie, Warszawa 2011, 58–66.
- [2] Gzell S., Nyka L., *Street art a architektura*, [w:] S. Gzell (red.), *Reurbanizacja: Uwarunkowania*, Urbanista, Warszawa 2010, 61–76.
- [3] Niwiński G., Porębski J., *Pozwolono na wandalizm: projektanci o Dworcu Centralnym*, *Gazeta Stołeczna*, http://warszawa.wyborcza.pl/warszawa/1,34889,10778031,Pozwolono_na_wandalizm_projektanci_o_Dworcu_Centralnym.html [accessed: 5.12.2019].
- [4] Karmolińska-Jagodzińska E., *Komunikacja międzypokoleniowa – rozważania wokół różnic kulturowych*, „*Studia Edukacyjne*” 2012, nr 21, 191–198.
- [5] *Lubelskie Spotkania Plastyczne*, M. Kowalska (red.), Krajowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1979.
- [6] Wróbel M., *Sztuka publiczna jako narzędzie wspomagające przemianę osiedli mieszkaniowych. Konfrontacja z doświadczeniami z lat 60 i 70 XX w.*, [w:] F. Górski, M. Łaskarzewska-Średzińska (red.), *Metamorfozy przestrzeni. Idea. Treść. Forma*, Fundacja Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej, Warszawa 2013, 139–146.
- [7] *Lubelskie dni Modernizmu*, P. Paga, I. Pastuszko (red.), Lubelskie Towarzystwo Zachęty Sztuk Pięknych, Lublin 2016.

Streszczenie

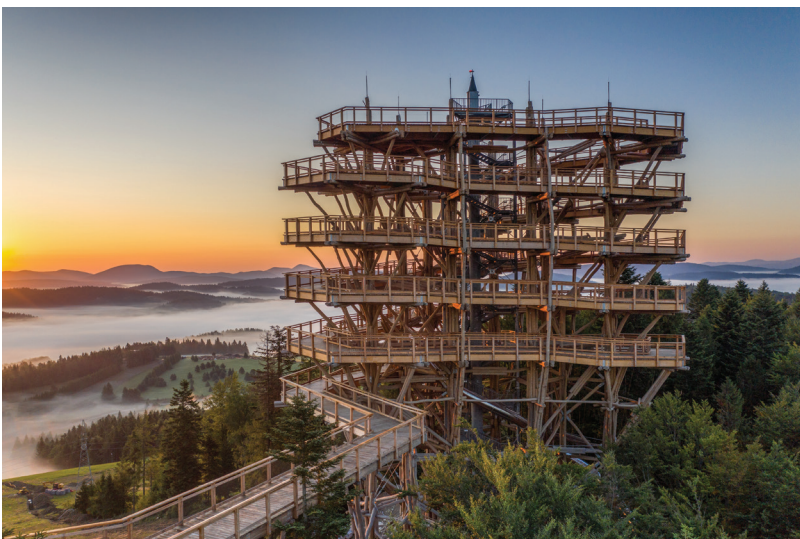
W spotkaniu architektury, współczesnej sztuki publicznej i street artu doświadczyć można napięć wywołujących konflikt pomiędzy poszczególnymi aktorami mającymi udział w kształtowaniu przestrzeni miejskiej. W artykule przedstawiono wyniki badania mającego na celu poznanie opinii środowiska zawodowego architektów i urbanistów w sprawie współczesnej sztuki publicznej, ze szczególnym uwzględnieniem interwencji artystycznych (również nielegalnych) ingerujących w dzieła architektury. Wgląd w poglądy środowiska może być pretekstem do budowania lepszego dialogu i porozumienia pomiędzy środowiskiem architektów i urbanistów oraz artystów celem ochrony i kształtowania urody i użyteczności krajobrazu miejskiego.

Słowa kluczowe: współczesna sztuka publiczna, street art, środowisko zawodowe, architekci, urbanisci

Abstract

The meeting of architecture, contemporary public art, and street art can provoke tensions and conflicts between different actors that are involved in creation of the cityscape. The article presents the results of a survey conducted among professional architects and urban planners in order to identify their opinion on the contemporary public art with particular emphasis on the artistic interventions (also illegal) that interfere with the works of architecture. Insight into the opinion of this professional circle can be a pretext for building a better dialogue and understanding between architects, urban planners, and artists working in the city space.

Key words: contemporary public art, street art, professional circles, architects, urban planners

Wieża widokowa w Krynicy-Zdroju,
widok od południowego zachodu
(fot. A. Olszowski, © Słotwiny Arena)

Observation tower in Krynica-Zdrój,
view from southwest
(photo by A. Olszowski, © Słotwiny Arena)